

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ચુ.પી.એસ.ઈ.બી. અને અન્ય

વિરુદ્ધ

સંત કબીર સહકારી કાતાઈ મિલ્સ લિમિટેડ

સપ્ટેમ્બર ૧૯, ૨૦૦૫

[અરિજીત પાસાયત અને એચ. કે. સેમા, ન્યાયમુર્તીઓ]

સહકારી મંડળી – રાજ્ય વીજળી સાથેનો વિવાદ – બોર્ડનું આયોજન:
વિવાદના સમાધાન માટે રાજ્યના મુખ્ય સચિવ દ્વારા સમિતિની રચના કરવાની જરૂર નહોતી કારણ કે સહકારી મંડળીને જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો સાથે સરખાવી શકાતી ન હતી – ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશનનો ગુણોત્તર અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કલેક્ટર, [૧૯૯૨] સપ્લિમેન્ટ ૨ એસ.સી.સી. જરૂર, લાગુ પડતી નથી.

ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦ – કલમ ૧૨ – રાજ્ય વિધુત બોર્ડ 'રાજ્ય' હોઈ શકે છે, પરંતુ તે રાજ્ય સરકારનો વિભાગ નથી – સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ની કલમ ૮૦ તે સંબંધમાં એક નિર્દેશક છે.

પ્રતિવાદી ઉત્તર પ્રદેશ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી મંડળી છે. અપીલકર્તા, રાજ્ય વિધુત બોર્ડ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવતી વીજળી માટે ચૂકવણીના દર અંગેના કેટલાક વિવાદો પેન્ડન્સી દરમિયાન, ઉચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે પ્રતિવાદીએ જાહેર ક્ષેત્રનું ઉપક્રમ છે, અને તે તેમજ અપીલકર્તા બંધારણની કલમ ૧૨ની અંદર 'રાજ્ય' હોવાથી, તેલ અને કુદરતી ગેસ આયોગ અને અન્ય વિરુદ્ધ કેન્દ્રીય આબકારી કલેક્ટર, [૧૯૯૨] સપ્લિમેન્ટ ૨ એસ. સી. સી. જ૩૨ માં દર્શાવેલ લીટીઓ પર વિવાદને ઉકેલવા માટે રાજ્યના મુખ્ય સચિવ દ્વારા એક સમિતિની રચના કરવી જોઈએ. આ આદેશથી નારાજ, અપીલકર્તાએ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી હતી, જેમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઉપરોક્ત નિર્ણય કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો નથી.

અપીલનો નિકાલ કરતા, કોર્ટે

ઠરાવ્યુ : ૧. હાઈકોર્ટનો મત સ્પષ્ટ રીતે અસમર્થનીય છે. બોર્ડને રાજ્ય સરકાર સાથે સરખાવી ન શકાય. સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૮૦ એ તે સંદર્ભમાં એક નિર્દેશક છે. સહકારી મંડળીઓ અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વિભાવનાત્મક રીતે અલગ છે. આ બોર્ડ જાહેર ક્ષેત્રનું ઉપક્રમ છે અને રાજ્ય સરકારનો વિભાગ નથી. બંધારણની કલમ ૧૨ના હેતુ માટે તે 'રાજ્ય' હોઈ શકે છે. ત્યાં સમાનતા સમાપ્ત થાય છે. સહકારી મંડળીઓને સંબંધિત તથ્યાત્મક પાસાઓની તપાસ કર્યા વિના જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો સાથે સરખાવી શકાતી નથી. ઉચ્ચ અદાલત આવા નિષ્કર્ષ માટે કોઈ કારણ દર્શાવ્યા વિના અચાનક નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે તેઓ જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો છે. તેથી, ઉચ્ચ અદાલતે વર્તમાન કેસની હકીકતો પર ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કલેક્ટર, [૧૯૯૨] સપ ૨ એસસીસી જ૩૨ નો ગુણોત્તર લાગુ કરવામાં ખોટો હતો. [૨૯૮-જી-એચ; ૨૯૯-એ-બી]

ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન અને અન્ય વિરુદ્ધ સી. સી. ઈ., [૧૯૯૨] સપ્લિમેન્ટ ૨ એસ. સી. સી. જ૩૨, ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ સી. સી. ઈ., [૧૯૯૫] સપ્લિમેન્ટ ૪ એસ. સી. સી. ૫૪૧, ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ સી. સી. ઈ., [૨૦૦૦] ૬ એસ. સી. સી. જ૩૭, ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટ વિરુદ્ધ કલેક્ટર, [૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. સી. જ૭૨ અને મહાનગર ટેલિફોન નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ચેરમેન, સેન્ટ્રલ

બોર્ડ, ડાયરેક્ટ ટેક્સ અને અન્ય, [૨૦૦૪] ૬ એસ. સી. સી. ૪૩૧ લાગુ પડતા નથી.

સિવિલ અપીલીય હકુમત : સિવિલ અપીલ નંબર ૭૯૬૫/૨૦૦૧.

સી.એમ.ડબલ્યુ.પી. નં. ૫૮૬૩/૧૯૯૯ માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ૨૧/૦૪/૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

સી. એ. નંબર ૭૯૬૬-૭૯૭૩/૨૦૦૧ અને ૭૯૯૦-૭૯૯૧/૨૦૦૧.

અપીલકર્તાઓ માટે તેમની સાથે રણજીત કુમાર અને પ્રદીપ મિશ્રા.

પ્રતિવાદી વતી બી. બી. સિંહ, સુશ્રી નિરંજના સિંહ અને વિશ્વજીત સિંહ.

કોર્ટનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

અરિજીત પાસાયત, ન્યાયમુર્તી : આ અપીલ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓ સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે. મુખ્ય ચુકાદો સિવિલ વિવિધ રિટ પિટિશન નંબર ૫૮૫૯/૧૯૯૯ માં

આપવામાં આવ્યો હતો, જે સિવિલ અપીલ નંબર ૭૯૬૫/૨૦૦૧ માં પડકારનો વિષય છે.ઉપરોક્ત કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદાને પગલે અન્ય રિટ અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી દરેક રિટ અરજીઓમાં અપીલકર્તા નં.૧-ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિધુત બોર્ડ (ત્યારબાદ 'બોર્ડ' તરીકે ઓળખાય છે) ની પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી.વિવાદિત ચુકાદા દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે બોર્ડ ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ (ટૂંકમાં 'બંધારણ') ની કલમ ૧૨ હેઠળ સત્તા તરીકે હતું અને જ્યાં સુધી રિટ અરજદારોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી સમાન સ્થિતિ હતી, જેઓ ઉચ્ચ ન્યાયાલય અનુસાર જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો હતા. ઉચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે જ્યાં વિવાદમાં રાજ્ય સરકાર અને જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમનો સમાવેશ થાય છે તેવા કિસ્સાઓમાં, આ અદાલતે ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કલેક્ટર, [૧૯૯૨] માં દર્શાવેલ લીટીમાં સમિતિની રચના કરવી જોઈએ, સપ્લિમેન્ટ ૨ એસસીસી જૅઝર સુવિધા માટે જેને ઓએનજીસી-૧ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.તદનુસાર એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે રિટ અરજદારો વિવાદને ઉકેલવા માટે એક સમિતિની રચના કરવા માટે મુખ્ય સચિવ દ્વારા રાજ્યને મોકલે છે.રિટ અરજદારોને વીજ પુરવઠો બંધ ન થાય તે માટે વધુ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

અપીલકર્તા-બોર્ડની તથ્યાત્મક સ્થિતિ નીચે મુજબ છે:-

રાજ્ય સરકારે ભારતીય વીજળી અધિનિયમ, ૧૯૧૦ (ટૂંકમાં 'વીજળી અધિનિયમ') ની કલમ ૨૨-બી હેઠળ ઉત્તર પ્રદેશ વીજળી (વિતરણ, વપરાશનું નિયમન) આદેશ ૧૯૭૨ (ટૂંકમાં '૧૯૭૨ આદેશ') શીર્ષક હેઠળ એક જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું, જેમાં ચોક્કસ સમયગાળા દરમિયાન વીજળીનો ઉપયોગ કરવા માટે ગ્રાહકોની વિવિધ શ્રેણીઓ પર કેટલાક પ્રતિબંધો લાદવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૭૨નો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને વર્ષ ૧૯૭૭માં કલમ ૨૨-બી હેઠળ અન્ય એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, જેને ઉત્તર પ્રદેશ વીજળી (પુરવઠા, વિતરણ, વપરાશ અને ઉપયોગનું નિયમન) આદેશ ૧૯૭૭ (ટૂંકમાં '૧૯૭૭નો આદેશ') તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ ક્રમમાં ગ્રાહકોને વિવિધ વર્ગોમાં વહેંચવામાં આવ્યા હતા અને જ્યાં સુધી ઔદ્યોગિક ગ્રાહકોની વાત છે ત્યાં સુધી બે વર્ગો સૂચવવામાં આવ્યા હતા. તેઓ "સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો પાવર કન્ઝ્યુમર્સ" અને "સતત પ્રક્રિયા વિનાના ઉદ્યોગો પાવર કન્ઝ્યુમર્સ" છે. ઉપરોક્ત શ્રેણીના ગ્રાહકોની યાદી ઉપરોક્ત આદેશના પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે જોડવામાં આવી હતી. ૧૯૭૭ના આદેશમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે બિન-સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો વીજ ગ્રાહકો દરરોજ ૧૮-૦૦ થી ૨૨-૦૦ કલાક સુધી વીજળીનો ઉપયોગ કરશે નહીં. તેનો અર્થ એ હતો કે સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો-વીજ ગ્રાહકો અને બિન-સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો-વીજ ગ્રાહકો વચ્ચેનો તફાવત એ હતો કે સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો-વીજ ગ્રાહકોના કિસ્સામાં વીજળીનો ઉપયોગ ન કરવા માટે પીક અવર્સ પ્રતિબંધો લાગુ પડતા ન

હતા. સ્પિનિંગ મિલો અને કાપડ મિલોને આદેશની કલમ ૮ મુજબ પીક અવર્સ દરમિયાન વીજ કાપણીના નિરીક્ષણમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી અને આમ આ ઉદ્યોગોને પણ "સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો" શ્રેણી દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યા હતા.

રિટ અરજદારો ઉત્તર પ્રદેશ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી મંડળીઓ હતી. નિર્વિવાદપણે તેમણે બોર્ડ સાથે કરાર કર્યા હતા અને કરારની એક કલમ એવી હતી કે ગ્રાહકોને દરેક દિવસના ૨૪ કલાક દરમિયાન અને કરારના સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન પુરવઠો સતત ઉપલબ્ધ રહેશે. જોકે, આ કલમ નીચેના પ્રતિબંધોને આધીન હતી:

"યુ. પી. સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અથવા નિર્દેશને કારણે અથવા આગ, પૂર, તોફાન અથવા કોઈપણ અકસ્માતને કારણે અથવા કામદારોની હડતાળ અથવા તાળાબંધીને કારણે અથવા સપ્લાયરના નિયંત્રણની બહારના અન્ય કોઈ કારણને કારણે પુરવઠામાં આકસ્મિક વિક્ષેપ અથવા વિરામ અથવા ઊર્જાની ઉણપને કારણે થયેલા નુકસાન માટે અથવા અન્યથા નુકસાન માટે સપ્લાયર જવાબદાર રહેશે નહીં પરંતુ સપ્લાયર શક્ય તેટલી વહેલી તકે પુરવઠો પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે દરેક પ્રયાસ કરશે.

કરારની કલમ ૨૦ એ જોગવાઈ કરે છે કે ગ્રાહક અને બોર્ડ વચ્ચેના કોઈપણ વિવાદના કિસ્સામાં આ બાબતનો નિર્ણય બોર્ડના અધ્યક્ષ દ્વારા નામાંકિત વ્યક્તિ દ્વારા લેવાનો હતો અને વિવાદ ત્યારે જ મોકલી શકાય છે જ્યારે ગ્રાહક બાકી નીકળતી રકમ ચૂકવે. આ કલમ નીચે પ્રમાણે છે:

"જો આ કરારના પક્ષકારો વચ્ચે અહીં સમાવિષ્ટ કોઈપણ જોગવાઈઓ અથવા ખંડના અર્થઘટન અથવા અસર અથવા તેના નિર્માણ અથવા તેની અન્ય કોઈ બાબત અથવા તેના સંબંધમાં કોઈ પણ પક્ષના અધિકારો, ફરજો અથવા જવાબદારીઓ અંગે કોઈ પ્રશ્ન અથવા વિવાદ અથવા મતભેદ ઊભો થાય, તો આવા પ્રશ્ન, વિવાદ અથવા તફાવતને ચુ. પી. રાજ્ય વીજળી બોર્ડના અધ્યક્ષ અથવા તેમના દ્વારા નામાંકિત વ્યક્તિની લવાદમાં મોકલવામાં આવશે અને ઉપરોક્ત લવાદનો ચુકાદો/નિર્ણય અંતિમ અને પક્ષકારો માટે બંધનકર્તા રહેશે.

પરંતુ જો પ્રશ્ન, વિવાદ અથવા તફાવત આ કરારની શરતોમાં ગ્રાહકને ચૂકવવાપાત્ર કોઈપણ બાકી રકમ સાથે સંબંધિત હોય અથવા સંબંધિત હોય, તો આવા ગ્રાહકના કહેવા પર ત્યાં સુધી મધ્યસ્થતાનો કોઈ સંદર્ભ આપવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી ગ્રાહક વિવાદ અથવા

તફાવતમાં બાકી રકમની રકમ સપ્લાયર પાસે જમા ન કરે અથવા સપ્લાયરની તરફેણમાં આવી રકમની બેંક ગેરંટી આપવામાં ન આવે, જે એવોર્ડ અંતિમ બને તે તારીખથી એક વર્ષના સમયગાળા સુધી માન્ય હોય અથવા રકમ અથવા બાકી રકમની ચૂકવણી કરવામાં આવે, જે પણ પહેલા હોય.

વર્ષ ૧૯૮૪માં વીજળી પુરવઠા અધિનિયમ, ૧૯૪૮ (ટૂંકમાં 'પુરવઠા અધિનિયમ') ની કલમ ૭૯ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૪૯ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ઉત્તર પ્રદેશ વીજળી પુરવઠા (ગ્રાહક નિયમન) ૧૯૮૪ (ટૂંકમાં 'નિયમો') ની રચના કરવામાં આવી હતી. આ નિયમો વૈધાનિક બળ ધરાવે છે અને જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસોની વાત છે ત્યાં સુધી નિયમન ૧૪નું નોંધપાત્ર મહત્વ છે. તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

“ નિયમ ૧૪ : પુરવઠાની નિષ્ફળતા

પુરવઠાની આકસ્મિક નિષ્ફળતા અથવા બંધ અથવા ઘટાડાના ઘટાડા અથવા પુરવઠામાં ફેરફાર અથવા વીજળીની વહેંચણીના સંબંધમાં સરકાર અથવા અન્ય સક્ષમ સત્તામંડળના કોઈ પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ હડતાળ અથવા આદેશના પરિણામે પુનઃસ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળતા

અથવા યુદ્ધ, બળવો, હંગામો, રમખાણો, હડતાળ, તાળાબંધી, આગનું પૂર, ભૂકંપ અથવા પુરવઠાકારના નિયંત્રણની બહારના અન્ય કારણો માટે પુરવઠાકાર કોઈપણ ગુકસાન, ગુકસાન અથવા વળતર માટે જવાબદાર રહેશે નહીં.

૧૯૮૬માં એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું જેમાં ઔદ્યોગિક ગ્રાહકોને બે શ્રેણીઓમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હતા એટલે કે સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો અને બિન-સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો.બોર્ડ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલા વિવિધ દરોને પડકારતી રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી જેને ઉચ્ચ અદાલતે માન્યતાને જાળવી રાખીને ફગાવી દીધી હતી.એવું માનવામાં આવતું હતું કે તે એક માન્ય વર્ગીકરણ હતું. બોર્ડને લાગ્યું કે ૨૮/૦૧/૧૯૮૬ તારીખના જાહેરનામાની ભાષા ખૂબ જ સ્પષ્ટ નથી અને તેથી એક શુદ્ધિપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું જેમાં સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવામાં આવી હતી કે સતત પ્રક્રિયા ઉદ્યોગો કે જે પીક અવર્સ પ્રતિબંધોનું પાલન કરતા નથી તેમણે વધુ ચાર્જ ચૂકવવો પડે છે.ઉંચા ચાર્જની વસૂલાતને પડકારતી રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે શુદ્ધિપત્ર બહાર પાડવાની તારીખથી જ આ વસૂલાતને મંજૂરી આપી હતી.બોર્ડે હાઈકોર્ટના મંતવ્ય પર સવાલ ઉઠાવીને અપીલ દાખલ કરી છે.અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન, રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે ઉંચા દર વસૂલવામાં

આવી રહ્યા હોવા છતાં અવિરત વીજ પુરવઠો આપવામાં આવ્યો ન હતો.તેથી, એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ચૂકવવામાં આવેલી રકમ, જે ચૂકવવાપાત્ર રકમ કરતાં વધુ હતી, તેને વ્યાજ સાથે ભવિષ્યના ભિલ સાથે એડજસ્ટ કરવી જોઈએ.ઉચ્ચ અદાલતે તેના વિવાદિત આદેશ દ્વારા જણાવ્યું હતું કે રિટ અરજદારો અને બોર્ડ બંધારણની કલમ ૧૨ની અંદર 'રાજ્ય' છે, અને યુ. પી. ના રાજ્યના મુખ્ય સચિવ દ્વારા નામાંકિત વ્યક્તિ દ્વારા વિવાદનો ઉકેલ લાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

અપીલકર્તા મંડળ અને તેના પદાધિકારીઓના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો અભિગમ સ્પષ્ટ રીતે ખોટો છે.પ્રતિવાદીઓ- લેખિત અરજદારો દ્વારા મોટી રકમ ચૂકવવામાં આવી નથી.હાઈકોર્ટ સમક્ષ જેને પડકારવામાં આવ્યો હતો તે અવિરત વીજ પુરવઠો આપવામાં આવ્યો ન હોવાના આરોપ પર વધુ ચાર્જ વસૂલવામાં આવ્યો હતો.ઓ. એન. જી. સી.-૧ કેસમાં (ઉપરોક્ત) નિર્ણય વર્તમાન કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો નથી.કોઈ પણ સંજોગોમાં, ઉચ્ચ અદાલતે સ્ટેનો સંપૂર્ણ આદેશ પસાર કરવો જોઈતો ન હતો.

બીજી તરફ પ્રતિવાદીઓ માટેના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રતિવાદીઓ અપીલકર્તાઓ પાસેથી થોડી રકમ મેળવવાનો હકદાર છે.તેમના જણાવ્યા અનુસાર, એકત્ર કરવામાં આવેલી ચૂકવણી સંપૂર્ણપણે ગેરવાજબી અને

કોઈ આધાર વગરની છે. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો અને રાજ્ય વચ્ચેના વિવાદોનું સમાધાન ઓ. એન. જી. સી.-૧ કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે સૂચવેલા માર્ગ પર થવું જોઈએ.વચગાળાનું રક્ષણ આપવાના હાઈકોર્ટના આદેશમાં કંઈ ખોટું નથી.

ઓ.એન.જી.સી.-૧ કેસમાં (ઉપરોક્ત) એવું ઈચ્છનીય લાગ્યું હતું કે બિનજરૂરી મુકદ્દમા ટાળવા માટે, સરકારો અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વચ્ચેના વિવાદોને રચવામાં આવેલી સમિતિ દ્વારા ઉકેલવા જોઈએ.એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો અને સરકાર વચ્ચેના મોટાભાગના વિવાદોનું સમાધાન વિચારોની બેઠક દ્વારા થાય છે.

તે ચોક્કસપણે ઈચ્છનીય છે કે સરકારો અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વચ્ચેના આંતર-વિભાગીય વિવાદો અને વિવાદોને ઓએનજીસી-૧ કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલત દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી રીતે ઉકેલવા જોઈએ.

બોર્ડના વિદ્વાન વકીલનું વલણ એ છે કે હાઈકોર્ટના આદેશની કામગીરી પર રોક મૂકવામાં આવી હતી અને તેથી, આ કોર્ટ દ્વારા નિર્દેશિત સમિતિની રચના કરવામાં આવી નથી. અપીલકર્તા-બોર્ડ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા

સોગંદનામામાં વિવિધ કેસોમાં બાકી નીકળતી રકમની માત્રા નક્કી કરવામાં આવી છે.તેઓ આ પ્રમાણે છે:

૧.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૬૫	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૧,૬૫,૪૯,૦૦૦
૨.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૬૮	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૬,૨૬,૭૩,૪૮૫
૩.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૭૦	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૧૬,૬૨,૪૯૭
૪.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૭૧	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૧,૦૪,૧૧,૬૮૧.૦૨
૫.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૭૨	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૧,૮૮,૮૫,૮૨૩
૬.	નાગરિક અપીલ નં. ૭૯૯૦	શહેરી વિકાસ માટે રૂ. ૪,૯૮,૪૨,૦૦૦

ઉચ્ચ અદાલતે બોર્ડને રાજ્ય સરકાર સાથે સરખાવ્યું હતું અને ચુકાદો આપ્યો હતો કે રિટ અરજદારો કે જેઓ સહકારી મંડળીઓ હતા તે જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો હતા.

હાઈકોર્ટનો મત સ્પષ્ટ રીતે અસમર્થનીય છે.બોર્ડને રાજ્ય સરકાર સાથે સરખાવી ન શકાય. સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં 'સી.પી.સી.') ની કલમ ૮૦ એ તે સંદર્ભમાં એક નિર્દેશક છે.સહકારી મંડળીઓ અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વિભાવનાત્મક રીતે અલગ છે. આ બોર્ડ જાહેર ક્ષેત્રનું ઉપક્રમ છે અને રાજ્ય સરકારનો વિભાગ નથી.બંધારણની કલમ ૧૨ના હેતુ માટે તે "રાજ્ય" હોઈ

શકે છે. ત્યાં સમાનતા સમાપ્ત થાય છે.સહકારી મંડળીઓ (રિટ અરજદારો) ને સંબંધિત તથ્યાત્મક પાસાઓની તપાસ કર્યા વિના જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો સાથે સરખાવી શકાતી નથી. ઉચ્ચ અદાલત આવા નિષ્કર્ષ માટે કોઈ કારણ દર્શાવ્યા વિના અચાનક નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે તેઓ જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો છે. તેથી, ઉચ્ચ અદાલતે વર્તમાન કેસોના તથ્યો સાથે ઓએનજીસી-૧ કેસ (ઉપરોક્ત) નો ગુણોત્તર લાગુ કરવામાં ભૂલ કરી હતી.

ઓ.એન.જી.સી.-૧ના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ઢ્રષ્ટિકોણને ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ સી. સી. ઇ. [૧૯૯૫] સપમાં વધુ વિસ્તૃત રીતે વર્ણવવામાં આવ્યો હતો.૪ એસ. સી. સી. ૫૪૧ (ઓ. એન. જી. સી.-II તરીકે વર્ણવવામાં આવેલી સુવિધા માટે).ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ સી. સી. ઇ., [૨૦૦૪] ૬ એસ. સી. સી. ૪૩૭ (સુવિધા માટે ઓ. એન. જી. સી.-III તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યું છે) માં નોંધવામાં આવ્યું હતું કે આ અદાલતના તારીખ ૧૧/૧૦/૧૯૯૧ (ઓ. એન. જી. સી.-II કેસ (ઉપરોક્ત) ના આદેશના સંદર્ભમાં વ્યવસ્થાઓને અમલમાં મૂકવામાં કેટલીક શંકાઓ અને સમસ્યાઓ ઊભી થઈ હતી.ઓ. એન. જી. સી.-III કેસમાં (ઉપરોક્ત) તે નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું:

"આ વ્યવસ્થાઓમાંથી કામ કરવામાં કેટલીક શંકાઓ અને સમસ્યાઓ ઊભી થઈ છે જેને સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે અને કેટલીક મૂંઝવણને દૂર કરવાની જરૂર છે." અને મુકદ્દમાનો આશરો ટાળવો જોઈએ" શબ્દોના ચોક્કસ મહત્વ અને અસરો અંગે કેટલીક શંકાઓ રહે છે.તે સ્પષ્ટ છે કે આ અદાલતના આદેશની અસર એવી નથી કે-ન તો તે કરી શકાય છે-જ્યાં સુધી ભારત સંઘ અને તેના વૈધાનિક નિગમોનો સંબંધ છે, તેમના વૈધાનિક ઉપાયો નાબૂદ કરવામાં આવે છે.ખરેખર, ઉચ્ચ સત્તા ધરાવતી સમિતિની રચનાનો હેતુ તે ઉપાયોને દૂર કરવાનો નહોતો.આદેશનો સંબંધિત ભાગ વાંચો છે: (એસ.સી.સી પૃષ્ઠો ૫૪૧-૪૨ ફકરો ૩)

"૩.અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ કે ભારત સરકાર ઉદ્યોગ મંત્રાલય, જાહેર સાહસો બ્યૂરો અને કાયદા મંત્રાલયના પ્રતિનિધિઓની બનેલી એક સમિતિની રચના કરશે, જે ભારત સરકારના મંત્રાલય અને મંત્રાલય, મંત્રાલય અને ભારત સરકારના જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વચ્ચેના વિવાદો પર નજર રાખશે જેથી કોઈ પણ મુકદ્દમો સમિતિ દ્વારા પ્રથમ તપાસ કર્યા વિના અને મુકદ્દમા માટે તેની મંજૂરી વિના અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં ન આવે તેની ખાતરી કરી શકાય.સરકાર કોઈ ચોક્કસ કેસમાં સંબંધિત મંત્રાલયના પ્રતિનિધિને અને સમિતિમાં

નાણાં મંત્રાલયના પ્રતિનિધિને સામેલ કરી શકે છે.માત્ર પરિષ્ઠ અધિકારીઓની નિમણૂક થવી જોઈએ જેથી સમિતિ દરજ્જો, નિયંત્રણ અને શિસ્ત સાથે કામ કરી શકે.

તે પુષ્કળ પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ છે કે વિચારણા કરાયેલ મશીનરી માત્ર એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે કે પક્ષકારોને આંતરિક સમિતિ સમક્ષ સમાધાનની તક મળ્યા વિના કોઈ મુકદ્દમો અદાલતમાં ન આવે.

મુખ્ય વન સંરક્ષક વિરુદ્ધ કલેક્ટર, [૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. સી. ૪૭૨ ના કેસમાં આ બાબતની ફરીથી તપાસ કરવામાં આવી હતી.ફકરા ૧૪ અને ૧૫ માં તે નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું:

"બંધારણની યોજના હેઠળ, કલમ ૧૩૧ ભારત સંઘના બે રાજ્યો વચ્ચે અથવા એક અથવા વધુ રાજ્યો અને ભારત સંઘ વચ્ચેના વિવાદના સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલતને મૂળ અધિકારક્ષેત્ર પ્રદાન કરે છે. બંધારણના ઘડવૈયાઓ અથવા સી. પી. સી. દ્વારા એવું વિચારવામાં આવ્યું ન હતું કે રાજ્ય અથવા ભારત સંઘના બે વિભાગો કાયદાની અદાલતમાં મુકદ્દમો લડશે. કોઈ રાજ્ય અથવા ભારત સંઘના બે વિભાગો માટે કાયદાની અદાલતમાં મુકદ્દમા લડવા ન તો યોગ્ય છે અને ન તો મંજૂરી છે. ખરેખર,

આ પ્રકારનો અભ્યાસક્રમ જાહેર હિત માટે હાનિકારક હોઈ શકે નહીં કારણ કે તેમાં જાહેર નાણાં અને સમયનો ટાળી શકાય તેવો બગાડ પણ થાય છે. સરકારના વિવિધ વિભાગો તેના અંગો છે અને તેથી, તેઓએ સંઘર્ષમાં નહીં પણ સંકલનમાં કામ કરવું જોઈએ. ઉચ્ચ ન્યાયાલયના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને એક વિભાગ દ્વારા બીજા વિભાગ સામે રિટ પિટિશન દાખલ કરવી એ માત્ર ઔચિત્ય અને રાજકારણની વિરુદ્ધ નથી કારણ કે તે શિસ્તભંગની નિશાની છે, પરંતુ કાયદાના મૂળભૂત ખ્યાલની પણ વિરુદ્ધ છે, જેમાં દાવો કરવા અથવા દાવો કરવા માટે, કુદરતી અથવા ન્યાયિક વ્યક્તિ હોવી જરૂરી છે. રાજ્યો/ભારત સંઘે સરકારના સ્તરે તમામ આંતર-વિભાગીય વિવાદોને શાંત કરવા માટે એક તંત્ર વિકસાવવું જોઈએ અને આવી બાબતોને વિવાદના સમાધાન માટે કાયદાની અદાલતમાં લઈ જવી જોઈએ નહીં. જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો અને ભારત સરકાર વચ્ચેના વિવાદોના કિસ્સામાં, ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કલેક્ટર, [૧૯૯૨] પૂરક ૨ એસ. સી. સી. ૪૩૨ માં આ અદાલતે કેબિનેટ સચિવને આવી બાબતો સંભાળવા માટે બોલાવ્યા હતા. ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝના કલેક્ટર, [૧૯૯૫] પૂરક ૪ એસ. સી. સી. ૫૪૧ માં, આ અદાલતે કેન્દ્ર સરકારને ઉદ્યોગ મંત્રાલય, જાહેર સાહસો બ્યૂરો અને કાયદા મંત્રાલયના પ્રતિનિધિઓની બનેલી એક

સમિતિની રચના કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, જે ભારત સરકારના મંત્રાલય અને મંત્રાલય, મંત્રાલય અને ભારત સરકારના જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો વચ્ચેના વિવાદ પર દેખરેખ રાખે, જેથી કોઈ પણ મુકદ્દમો સમિતિ દ્વારા પ્રથમ તપાસ કર્યા વિના અને મુકદ્દમા માટે તેની મંજૂરી વિના અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં ન આવે તેની ખાતરી કરી શકાય.સરકાર કોઈ ચોક્કસ કેસમાં સંબંધિત મંત્રાલયના પ્રતિનિધિને અને સમિતિમાં નાણાં મંત્રાલયના પ્રતિનિધિને સામેલ કરી શકે છે.માત્ર પરિષ્ઠ અધિકારીઓની નિમણૂક થવી જોઈએ જેથી સમિતિ દરજ્જો, નિયંત્રણ અને શિસ્ત સાથે કામ કરી શકે.

ઉપર નોંધાયેલી આ અપીલની હકીકતો એક મજબૂત કેસ દર્શાવે છે કે રાજ્ય અથવા રાજ્યના વિવિધ વિભાગો અને તેના કોઈપણ ઉપક્રમો વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદને ઉકેલવા માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા પણ સમાન સમિતિઓની રચના કરવાની જરૂરિયાત અનુભવાઈ રહી છે.રાજ્યના મુખ્ય સચિવ, સંબંધિત વિભાગોના સચિવો, કાયદા સચિવ અને જ્યાં નાણાકીય જવાબદારીઓ સામેલ હોય ત્યાં નાણાં સચિવની બનેલી સમિતિની રચના કરવી રાજ્ય સરકારો માટે યોગ્ય રહેશે.આવી સમિતિ દ્વારા લેવામાં આવેલો નિર્ણય તમામ સંબંધિત વિભાગો માટે બંધનકર્તા રહેશે અને તે સરકારનું વલણ હશે.

ઉપરોક્ત નિર્દેશો મહાનગર ટેલિફોન નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ચેરમેન, સેન્ટ્રલ બોર્ડ, ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ અને અન્ય, [૨૦૦૪] ૬ એસ. સી. સી. ૪૩૧ માં ટાંકવામાં આવ્યા હતા અને ફરિયાદ ૮ માં અપનાવવામાં આવ્યા હતા.તે નીચે પ્રમાણે નોંધવામાં આવ્યું હતું:

"નિ:શંકપણે, કાયદાની અદાલતમાં અધિકાર લાગુ કરવાના અધિકારને નાબૂદ કરી શકાતો નથી. જો કે, એ યાદ રાખવું જોઈએ કે અદાલતો પર મોટી સંખ્યામાં કેસોનો બોજો છે. આવા મોટાભાગના કેસો સરકારી વિભાગો અને/અથવા જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો સાથે સંબંધિત છે. ચીફ કન્ઝર્વેટર ઓફ ફોરેસ્ટના કેસ [૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. સી. ૪૭૨ માં જણાવ્યા મુજબ બંધારણ અથવા સિવિલ પ્રોસિજર કોડના ઘડવૈયાઓ દ્વારા એવું માનવામાં આવ્યું ન હતું કે રાજ્ય અથવા ભારત સંઘના બે વિભાગો અને/અથવા સરકારનો એક વિભાગ અને જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો કાયદાની અદાલતમાં મુકદ્દમો લડે.આવો અભ્યાસક્રમ જાહેર હિત માટે હાનિકારક છે કારણ કે તેમાં જાહેર નાણાં અને સમયનો ટાળી શકાય તેવો બગાડ થાય છે.આ બધા સરકારના અંગો છે અને તેમણે સમન્વયમાં કામ કરવું જોઈએ, સંઘર્ષમાં નહીં. આ અદાલત દ્વારા સ્થાપિત તંત્ર, શ્રી અંધારુજિના દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ, માત્ર સરકારી વિભાગો વચ્ચે

સમાધાન કરવા માટે નથી.ઉચ્ચ પાવેર સમિતિની મંજૂરી વિના તુરુષ વિવાદો અદાલતો સમક્ષ ન આવે તે સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુઓ માટે પણ તેની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. જો તે કરી શકે, તો ઉચ્ચ પાવેર સમિતિ વિવાદનો ઉકેલ લાવશે. જો વિવાદનું સમાધાન ન થાય તો સમિતિ નિઃશંકપણે મંજૂરી આપશે. જો કે, સરકારના વિભાગ અથવા જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમ દ્વારા પ્રસ્તાવિત તુરુષ મુકદ્દમા પણ હોઈ શકે છે.આને ઉચ્ચ પાવેર સમિતિ દ્વારા અટકાવી શકાય છે.આવા કિસ્સાઓમાં વિવાદનો ઉકેલ લાવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી. સમિતિએ માત્ર મુકદ્દમાની મંજૂરી આપવાનો ઈનકાર કરવો પડે છે.આવા કિસ્સામાં વિભાગ/જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમના કોઈ અધિકારને અસર થતી નથી.મુકદ્દમો તુરુષ પ્રકૃતિનો હોવાથી તેને અદાલતમાં લાવવો જોઈએ નહીં.ચાદ રાખવું જોઈએ કે લગભગ તમામ કિસ્સાઓમાં એક કે બીજો પક્ષ ઉચ્ચ પાવેર સમિતિના નિર્ણયથી ખુશ નહીં હોય.અસંતુષ્ટ પક્ષ હંમેશા દાવો કરશે કે તેના અધિકારોને અસર થાય છે, જ્યારે હકીકતમાં, કોઈ અધિકારને અસર થતી નથી. આ સમિતિની રચના સરકારના ઉચ્ચ હોદ્દાવાળા અધિકારીઓની હોય છે, જેમને વિવાદમાં રસ નથી, તેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેમનો નિર્ણય ન્યાયી અને પ્રામાણિક હશે. જો વિભાગ/જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમને નિર્ણય અયોગ્ય લાગે તો પણ, શિસ્ત માટે જરૂરી છે કે તેઓ તેનું પાલન કરે. નહિતર આ ક્વાયતનો સંપૂર્ણ હેતુ ખોવાઈ જશે અને દરેક

પક્ષ જેની સામે નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે તે દાવો કરશે કે તેમના પર અન્યાય થયો છે અને તેમના અધિકારોને અસર થઈ છે.આવું કરવા દેવું જોઈએ નહીં ".

ઓએનજીસી I થી III કેસ (સુપ્રા), ચીફ કન્ઝર્વેટર કેસ (સુપ્રા) અને મહાનગર ટેલિફોન કેસ (સુપ્રા) કેન્દ્ર સરકાર, રાજ્ય સરકાર અને જાહેર ક્ષેત્રના સાહસોને લગતા વિવાદો સાથે વ્યવહાર કરે છે.આ કેસોની હકીકતો પર તેમની કોઈ અરજી નથી કારણ કે ઉચ્ચ અદાલતે તેના અચાનક નિષ્કર્ષ માટે કોઈ કારણ દર્શાવ્યું નથી કે રિટ અરજદારો જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો છે.તે સંબંધમાં તથ્યાત્મક નિર્ધારણની ગેરહાજરીમાં, નિર્ણયો લાગુ ન થઈ શકે.

તદનુસાર, અમે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના વિવાદિત ચુકાદાઓને બાજુ પર મૂકીએ છીએ અને આ મામલાને નવેસરથી વિચારણા માટે મોકલીએ છીએ.આ બાબત લાંબા સમયથી વિચારણા હેઠળ હોવાથી, જો રિટ અરજીઓનો વહેલી તકે નિકાલ કરવામાં આવે તો તે યોગ્ય રહેશે.તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જો પક્ષકારો એ બતાવવા માટે સામગ્રી રજૂ કરે કે રિટ અરજદારો જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો છે, તો ઉચ્ચ અદાલત મુખ્ય વન સંરક્ષકના કેસ (ઉપરોક્ત) ને અનુરૂપ કાર્યવાહીનું નિર્દેશન કરી શકે છે, અન્યથા નહીં.

તે મુજબ અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. કોઈ ખર્ચ નહીં.

અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

વી. એસ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.